

ŚLĄSKA NAGRODA BRACI WAWRZYNKÓW W INSTYTUCIE ŚLĄSKIM

JUBILEUSZ 30-LECIA NAGRODY
IM. JANA I WOJCIECHA WAWRZYNKÓW

PATRONI NAGRODY

Jan Wawrzynek (ur. 22.06.1903 w Raciborzu, zm. 2.03.1971 r. w Opolu)

Urodził się w Starej Wsi, dzielnicy Raciborza, w robotniczej rodzinie Adolfa i Marii z domu Mrachach. Miał pięcioro rodzeństwa, 3 braci: Roberta, Wincen- tego i Wojciecha oraz 2 siostry Jadwigę i Gertrudę. Po nauce w miejscowej 8-klasowej niemieckiej szkole podstawowej rozpoczął naukę zawodu tokarza w fabryce stali narzędziowej Böhlera w Raciborzu. W czasie II powstania ślą- skiego podjął decyzję o ucieczce do Polski. Razem z przyjacielem z dzieciństwa Rudolfem Manderą przeszli przez zieloną granicę na Przemszy za Szopienicami do Polski i tu w koszarach im. Traugutta zgłosił się jako ochotnik do Wojska Polskiego. Po służbie w 11. Pułku Piechoty został wysłany do Szkoły Podoficer- skiej Karabinów Maszynowych w Chełmnie na Pomorzu. Następnie skierowa- no go do Raciborza do prac plebiscytowych. Jako zastępca komendanta Polskiej Organizacji Wojskowej Górnego Śląska na miasto Racibórz był jednocześnie in-

strukctorem szkolenia bojowego w zakresie obsługi karabinów maszynowych. Wraz z kolegami ochraniał sie- dzibę Komisariatu Plebiscytowego w „Strzesze”. Ubezpieczał też zebrania, wiece i manifestacje polskie.

Do III powstania śląskiego wyruszył w nocy 2 maja 1921 r., a wraz z nim pięciu peowiaków z zamieszkałej przez Jana Wawrzyńka ka- mienicy czynszowej przy ulicy Mariańskiej 93 w Raciborzu, w tym jego brat Robert. Walczył w pułku Alojzego Segetha. Ze swoim od- działem przeszedł szlak bojowy Markowice-Dziergowice-Stare Koźle i znów Markowice, gdzie „łatano” przerwany front, dalej przez Łukasynę, Brzezcie i Buków do Kuźni Raciborskiej. Tu zastał ich rozkaz o wycofaniu się na linię Korfantego, a oddział został przeniesiony do Wielkich Rud, gdzie załadowano go do pociągu i przewieziono do Siedlec pod Warszawą. Po amnestii wrócił do Ra- ciborza i przez pierwszych parę miesięcy był bezrobotny.

Był to rok 1922, czas odradzania się polskiego życia na Śląsku Opolskim. Jako jeden z pierwszych wstępuje Jan Wawrzynek do Związku Polaków w Niemczech (ZPwN) i zaczyna pracę w racibor- skim Banku Ludowym, gdzie pod okiem dyrektora Kazimierza Malczewskiego uczy się fachu. W roku 1924 został przyjęty przez

Jan Wawrzynek

Dzielnice I ZPwN jako pracownik etatowy i skierowany do pracy w powiecie opolskim. Organizował polskie szkoły, zakłada towarzy- stwa śpiewu. Jego talent oratorski powoduje, że kierują go na kurs społeczno-polityczny do Krakowa, a potem do Rawicza.

W roku 1929 żeni się z Franciszką z domu Poliwoda.

Ślub Jana i Franciszki Wawrzynek z domu Poliwoda, 1929 r.

Dom rodzinny Poliwodów w Wójtowej Wsi

Pielgrzymki na Jasną Górę

Jan Wawrzynek aktywny był w wielu imprezach na Śląsku Opolskim, często organizował wycieczki krajoznawcze oraz pielgrzymki, sam również w nich brał udział.

Żona Jana Wawrzyńka Franciszka urodziła się 11 marca 1909 r. w Wójtowej Wsi. Po ukończeniu szkoły podstawowej zajmowała się gospodarstwem domowym oraz wychowywaniem młodszego rodzeństwa. W okresie plebiscytowym Franciszka uczestniczyła w dwóch polskich kursach z zakresu zajęć praktycznych, kolportowała polską prasę plebiscytową i materiały propagandowe. Już jako kilkuletnia dziewczynka brała udział w występach polskiego amatorskiego zespołu teatralnego i polskiego zespołu śpiewaczego. Po powstaniu Towarzystwa Śpiewu „Halka”, Franciszka zostaje jego członkiem oraz sekretarzem koła. Dzięki zaangażowaniu w działalność śpiewaczą wraz z siostrą Bronisławą trafiają do Chóru Górnośląskiego, z którym objeżdżają cały Śląsk Opolski i uczestniczą we wszystkich śpiewaczych zjazdach.

W latach 1932–1935 Wawrzyńkowie dzierżawią Gospodę Polską mieszczącą się przy Banku Ludowym w Strzelcach Opolskich. W roku 1935 Niemcy doprowadzają jednak do jej zamknięcia.

Wyjazd na Bischofskoppe (Biskupią Kopę), 1932 r.

W roku 1936 objął Jan Wawrzynek funkcję sekretarza powiatowego ZPwN w powiatach raciborskim, opolskim, oleskim, prudnickim i strzeleckim. Rodzina Wawrzyneków przeniosła się do Wójtowej Wsi, a potem w 1937 r. do Opola.

Jan był pierwszym prezesem Związku Młodzieży Polskiej, do września 1939 r. zasiadał stale w jego zarządzie. Założył 22 wiejskie towarzystwa młodzieży. Był wiceprezesem Związku Śląskich Kół Śpiewaczych, członkiem Rady Nadzorczej Banku Ludowego w Opolu, współorganizatorem Banków Ludowych i Banku Rolników w Oleśnie, Dobrodzieniu i Głogówku. Prezesem Rady Nadzorczej Banku Rolników w Opolu był przez 12 lat.

Działał z Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech, sekretarzował Chórowi Męskiemu „Echo” w Opolu od chwili jego założenia w 1931 r. W roku 1936 był współzałożycielem i prezesem Związku Polaków na Śląsku do chwili jego rozwiązania i połączenia z Dzielnicą I ZPwN w lutym 1937 r. W tym samym czasie wraz z Wiktorem Gorzołką wydawał „Słowo Śląskie” i „Katolika Trzyrazowego”.

Od roku 1937 do wybuchu II wojny światowej był pełnomocnikiem Wydziału ds. Kongregacji Mariańskich Związku Polskiej Młodzieży Katolickiej na Śląsku Opolskim.

Wycieczka do Wieliczki, 1930 r.

Jan Wawrzynek żył i pracował będąc pod stałą inwigilacją policji i bojówek nazistowskich. Do lipca 1937 r. był wielokrotnie aresztowany. Dnia 11 września 1939 r. został osadzony w obozie koncentracyjnym. Więziony przez 2067 dni w Buchenwald, Ravensbrück i Sachsenhausen.

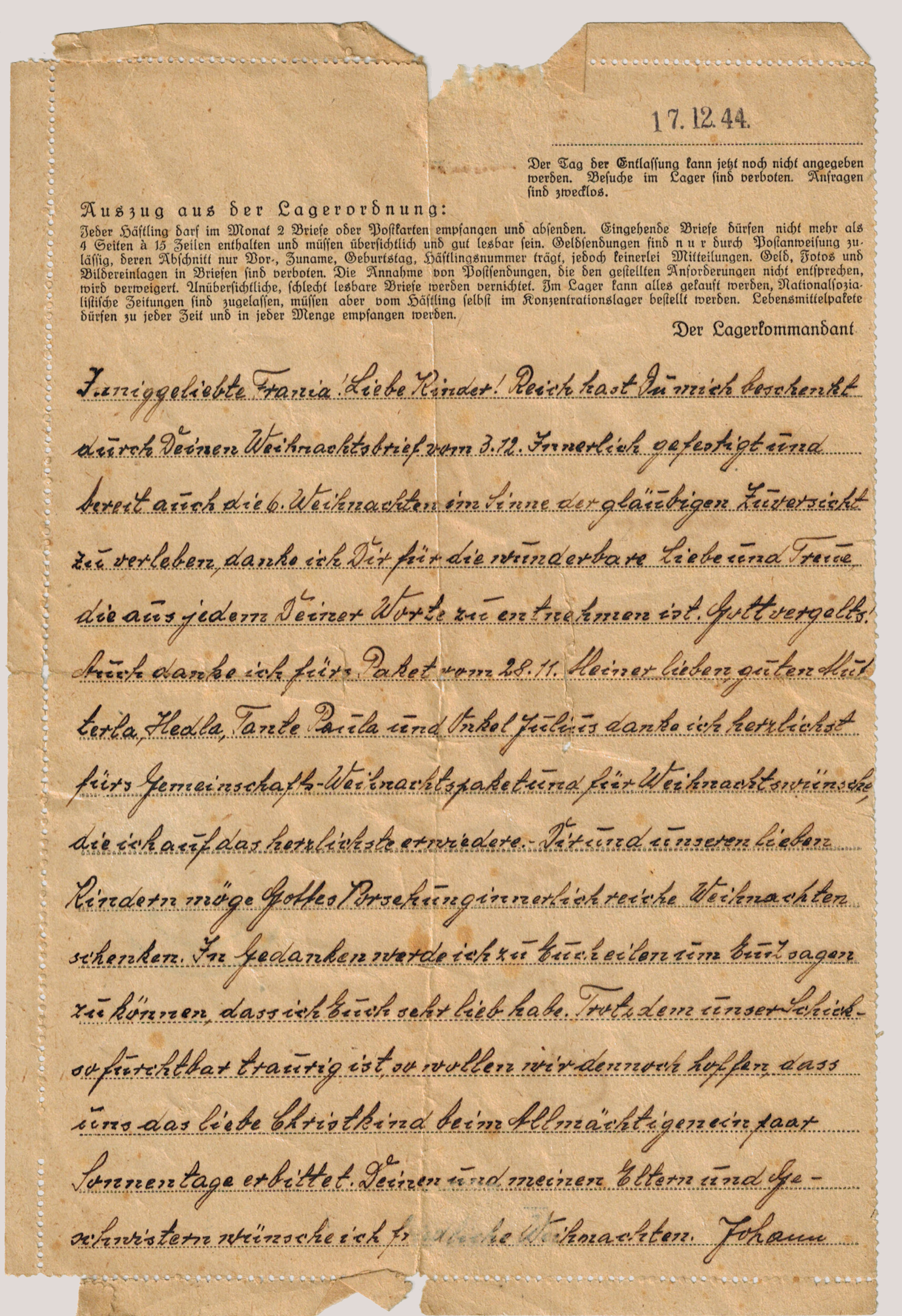
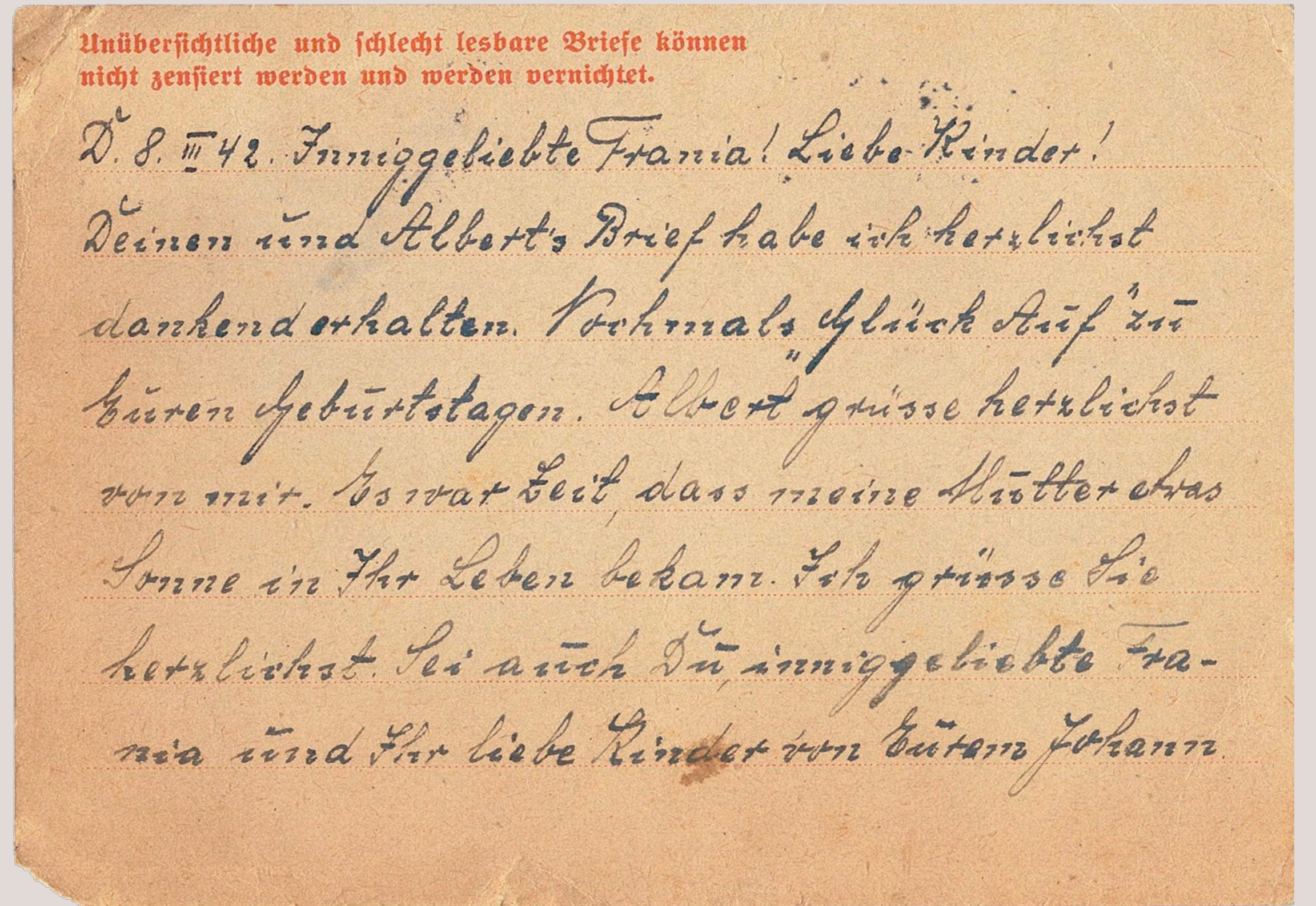
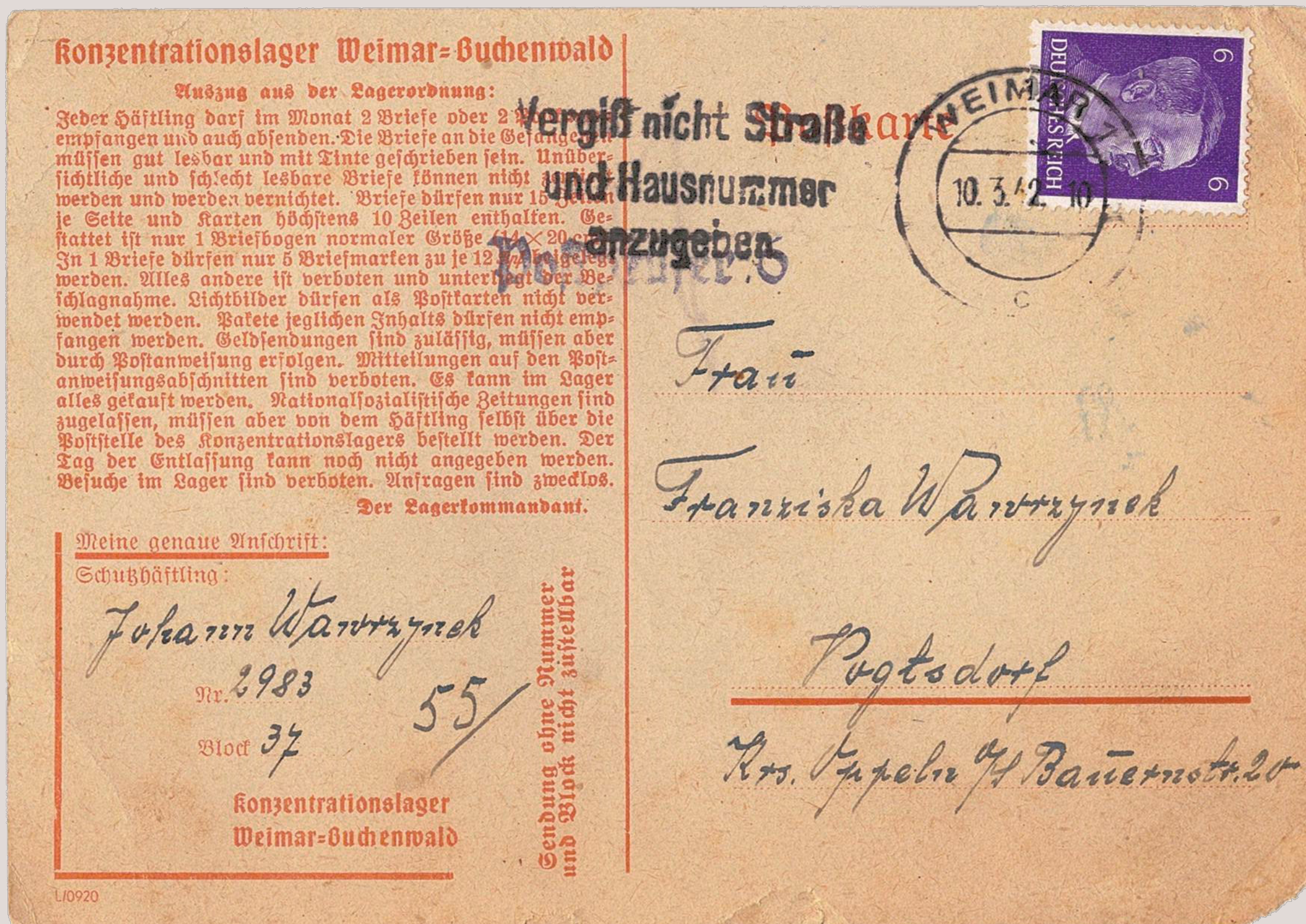
Spotkanie w Grudziach, 1937 r.

Wycieczka Związku Młodzieży Polskiej, 1938 r.

Po wybuchu wojny i aresztowaniu męża, Franciszka Wawrzynek wróciła do rodzinnego domu w Wójtowej Wsi, gdzie przeżyła czas niemieckiej okupacji. Pierwsze dwa lata wojny zarabiała krawiectwem, a później pracowała jako najemnik u rolników.

Jan Wawrzynek z obozów wysyłał do żony kartki i listy.

Obozowa korespondencja Jana Wawrzynea do żony Franciszki

Dnia 18 maja 1945 r. Jan Wawrzynek pieszo, w pasiaku, wychudzony i siwy dotarł do Wójtowej Wsi, gdzie odnalazł żonę i dzieci. Wawrzynekowie doczekali się 6 dzieci: Andrzeja, Romana, Haliny (po mężu Kania), Zbigniewa, Ludmiły (po mężu Czuba) i Mariana.

Franciszka Wawrzynek po wyzwoleniu współpracowała z reaktywowanym Chórem „Halka”, pomagała organizować polską szkołę i Zarząd Gminy. Podjęła pracę w Urzędzie Gminnym. Społecznie pracowała w Lidze Kobiet i komitecie rodzicielskim. Była współorganizatorem przedszkola na Zaodrze.

Rodzina Wawrzyneków, od lewej w pierwszym rzędzie: Franciszka Wawrzynek z domu Poliwioda, Jan Wawrzynek oraz dzieci: Halina, Marian, w drugim rzędzie od lewej: Zbigniew, Andrzej, Ludmiła, Roman

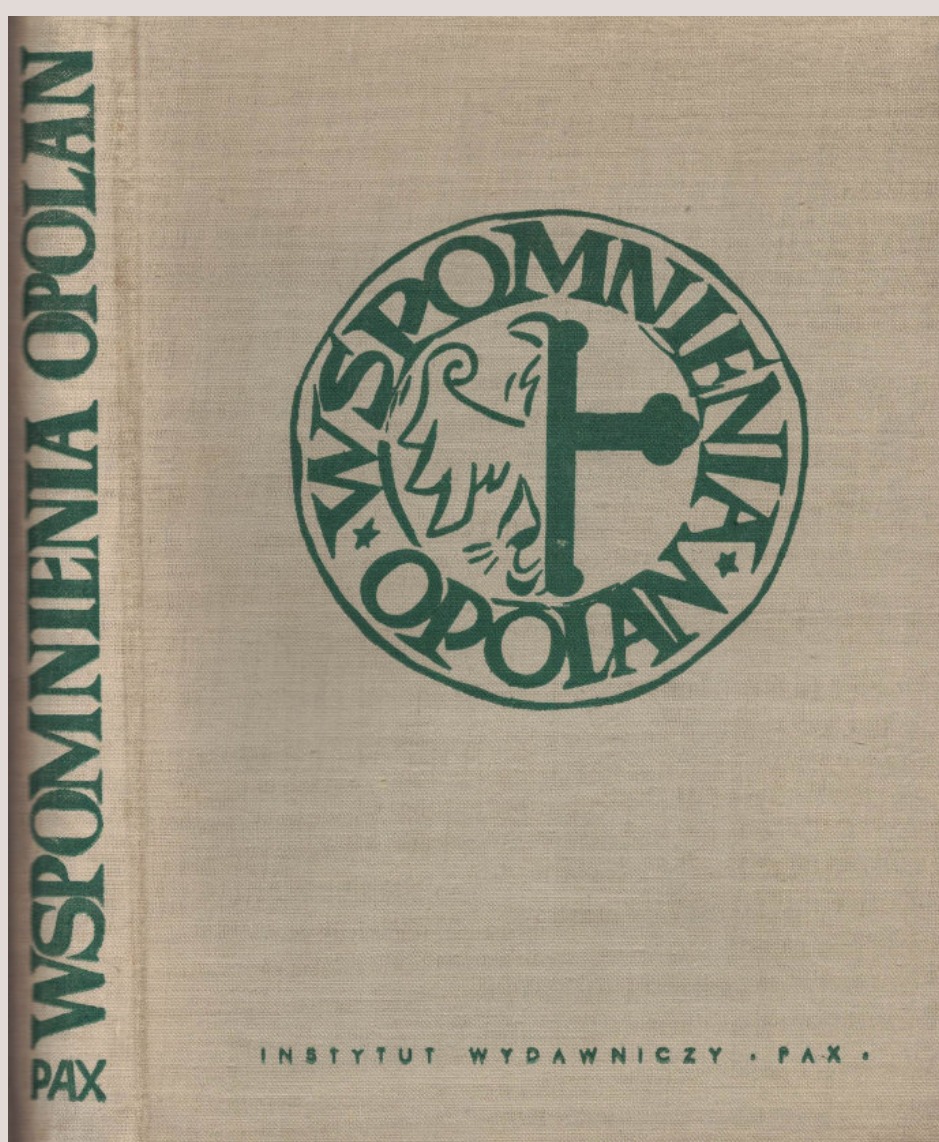
Jan Wawrzynek reaktywował Towarzystwo Śpiewu i już 8 lipca 1945 r. otworzył pierwszy na Opolszczyźnie Dom Ludowy. Objął obowiązki sekretarza gminy i został pierwszym przewodniczącym Gromadzkiej Rady Narodowej w Wójtowej Wsi. Współorganizował również spółdzielczość bankową i w latach 1947-1949 był prezesem Zarządu Powiatowego Gminnej Spółdzielni w Opolu.

Po wojnie był także współorganizatorem reaktywowanej spółdzielczości bankowej, m.in. długoletnim członkiem władz Banku Rolników w Opolu, przewodniczącym Rady Nadzorczej Wojewódzkiego Oddziału Centralnego Związku Spółdzielni Oszczędnościowo-Pożyczkowych w Opolu. Aktywny w ruchu kombatanatów i Związku Weteranów Powstań Śląskich, później Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, gdzie był członkiem Rady Naczelnej, radny Wojewódzkiej Rady Narodowej w Opolu, działacz Towarzystwa Rozwoju Ziem Zachodnich. Uczestnik wielu manifestacji społecznych i wieców protestacyjnych przeciwko wojnie, podczas których występował w pasiaku.

Jan Wawrzynek podczas manifestacji protestacyjnej

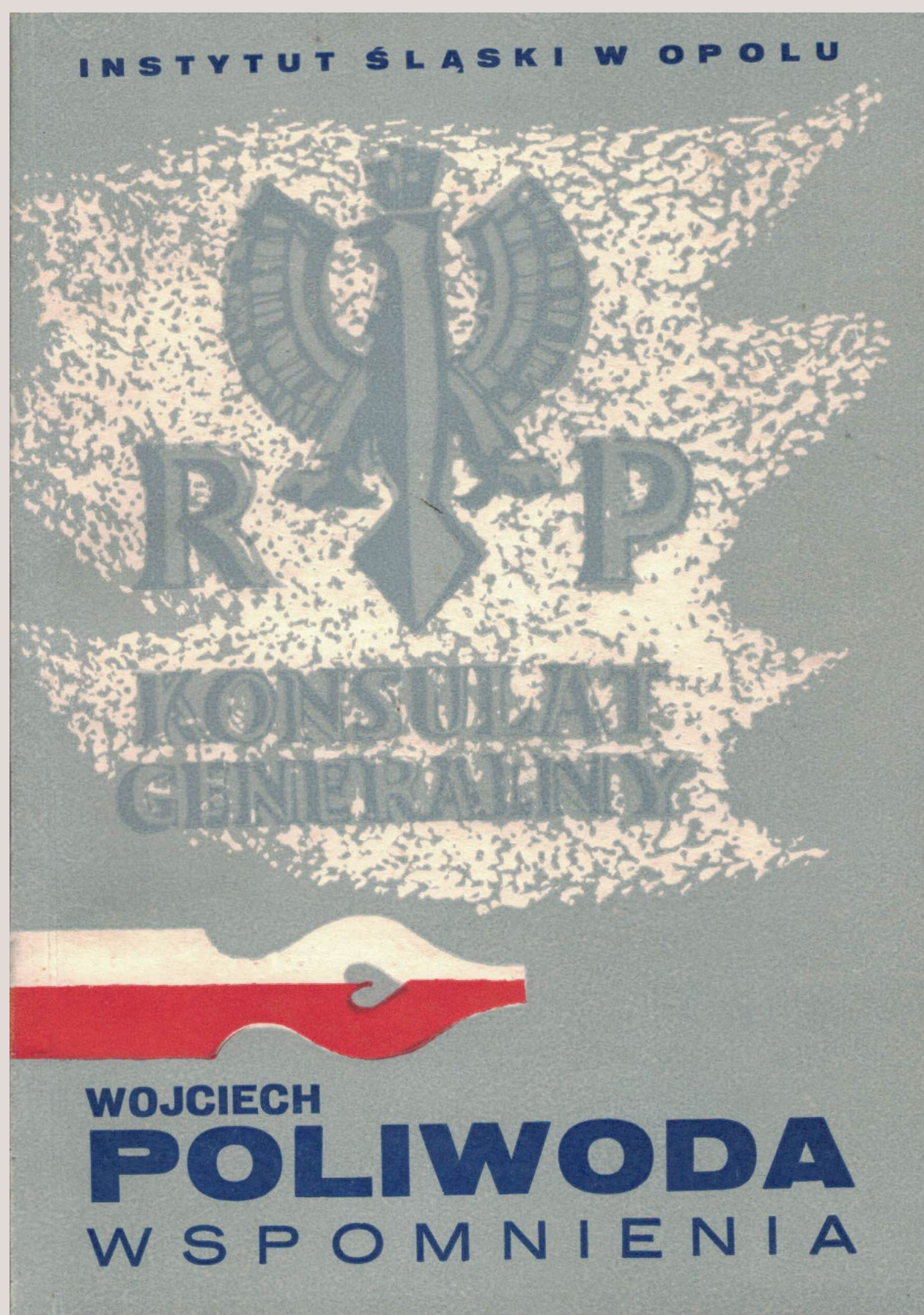
Odnaczony m.in. Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Śląskim Krzyżem Powstańczym, Honorową Odznaką Związku Polaków w Niemczech „Za Wiarę i Wytrwanie”.

O swoim życiu pisał we *Wspomnieniach Opolan*, wydanych pod redakcją Wiktora Kornatowskiego i Kazimierza Malczewskiego. O Franciszce Wawrzynek pisano w publikacji *Ludzie spod znaku Rodła*.

O Janie Wawrzyńku znajdziemy informacje w wielu publikacjach.

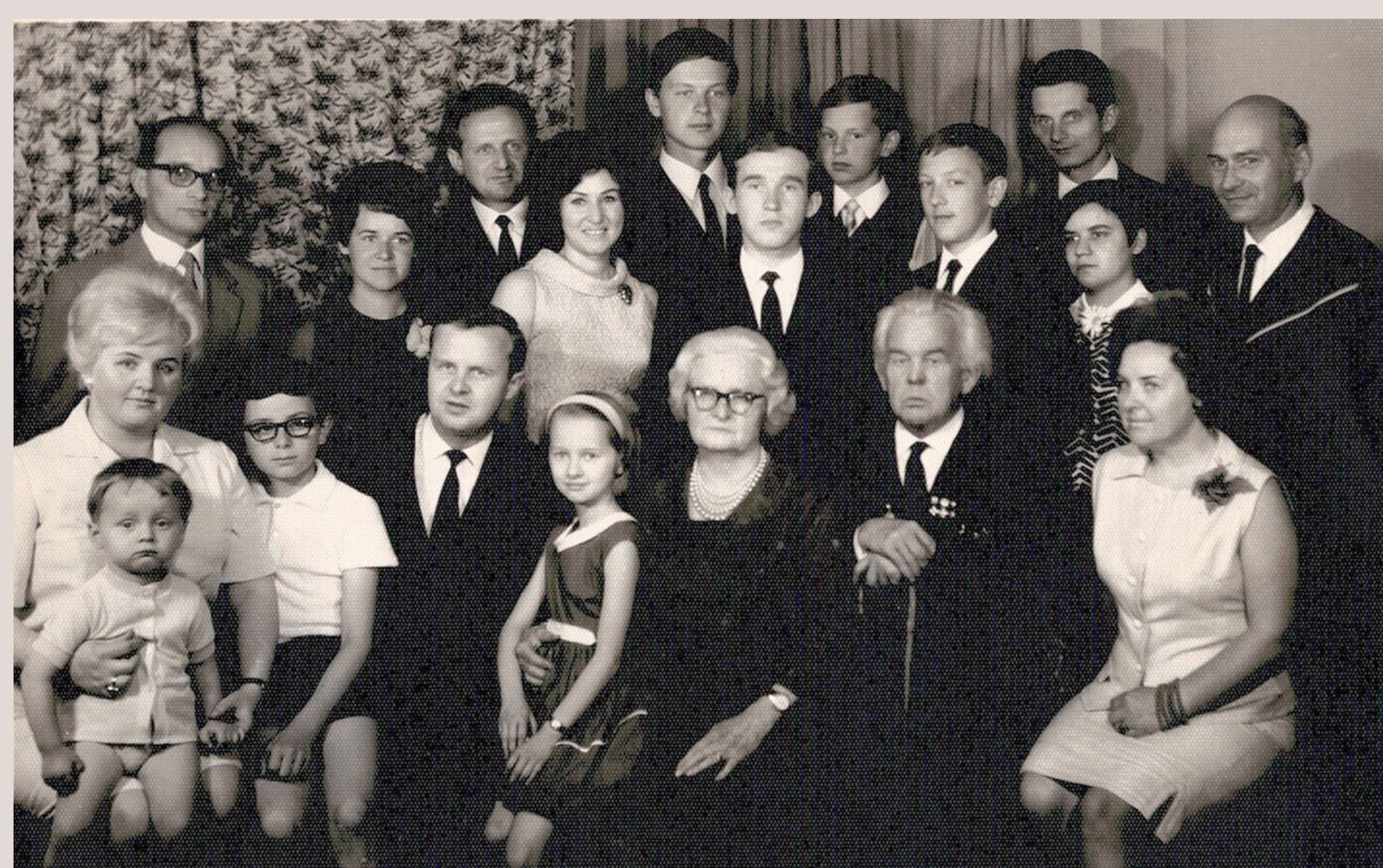

Tradycją Wawrzyneków stało się robienie co roku rodzinnego zdjęcia.

Jan i Franciszka Wawrzynek z rodziną

Kolejne rodzinne spotkanie Wawrzyneków

Spotkanie rodzinne w Marszałkach, 2011 r.

W roku 1974 Szkoła Podstawowa w Kuźni Raciborskiej otrzymała imię Jana Wawrzyńka. Wraz z nadaniem imienia placówka ta otrzymała również sztandar. W uroczystościach nadania uczestniczyła Franciszka Wawrzynek z dziećmi.

Wojciech Wawrzynek (ur. 1.02.1913 w Raciborzu, zm. 19.07.1965 r. w Monachium, RFN)

Młodszy brat Jana Wawrzyńka – Wojciech był działaczem Związku Polskiej Młodzieży Akademickiej w Niemczech. Ukończył Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Lublińcu (szkołę kształcąca polskich uczniów z rejencji opolskiej przed otwarciem Polskiego Gimnazjum w Bytomiu). W latach 1932–1934 pracował w redakcjach „Dziennika Berlińskiego”, „Młodego Polaka w Niemczech”, „Narodu” oraz w berlińskim oddziale Polskiej Agencji Telegraficznej. Studiował na wydziałach ekonomicznym i dziennikarskim uniwersytetu w Berlinie, od 1934 r. kontynuował studia na uniwersytecie w Królewcu, pracując równolegle w redakcji „Gazety Olsztyńskiej”. W trakcie studiów był sekretarzem, a następnie prezesem Związku Akademików Polaków w Niemczech.

Aresztowany przez gestapo we wrześniu 1939 r., osadzony został w obozie koncentracyjnym Hohenbruch, gdzie był więziony do 1941 r. Pod koniec tegoż roku zwolniony z obozu otrzymał powołanie do odbycia służby wojskowej w armii niemieckiej. W roku 1946 powrócił do kraju. Zatrudnił się w redakcji „Trybuny Robotniczej” i „Nowin Opolskich”, których przez pewien czas był redaktorem naczelnym. Równocześnie działał w Polskim Związku Zachodnim.

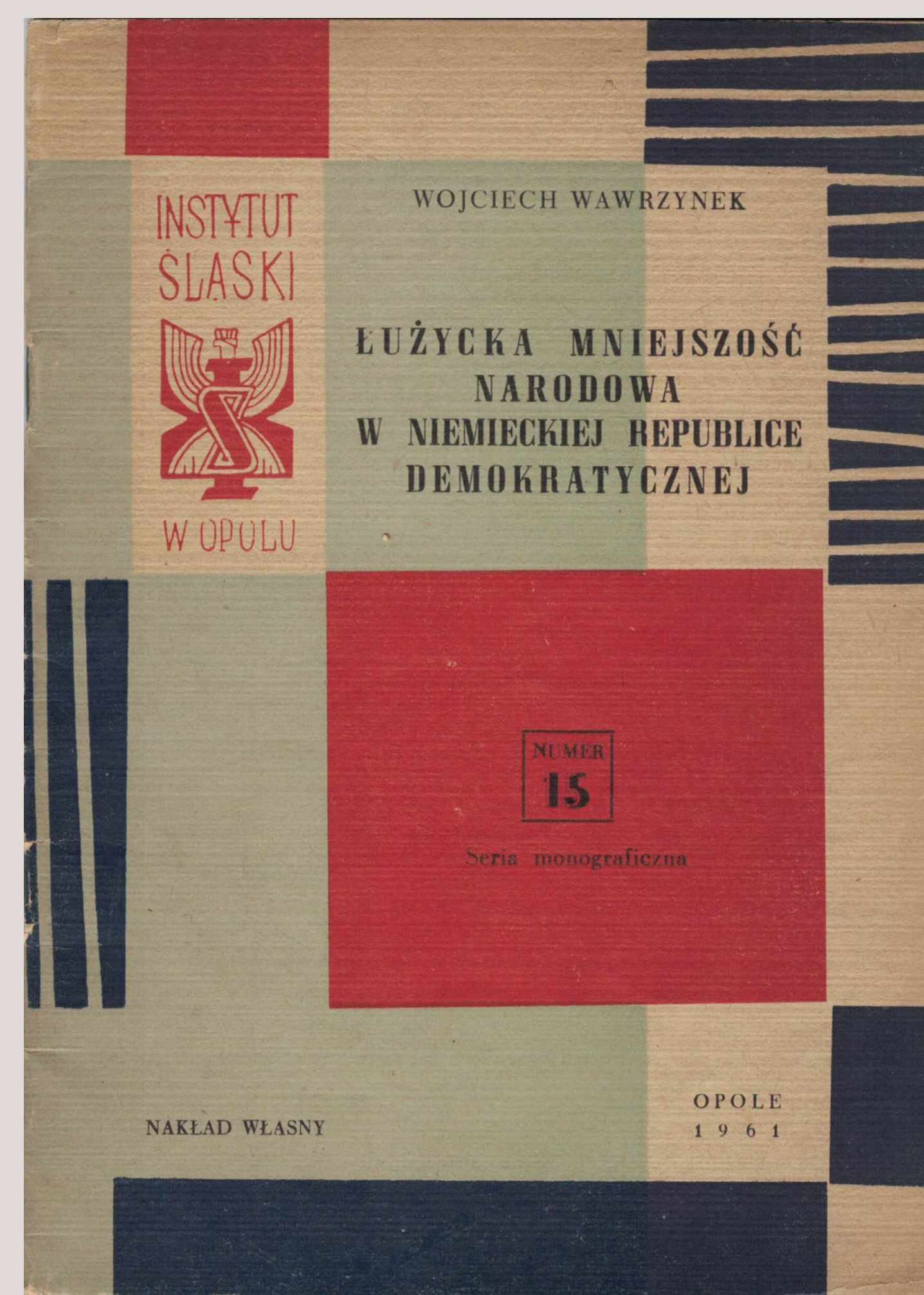
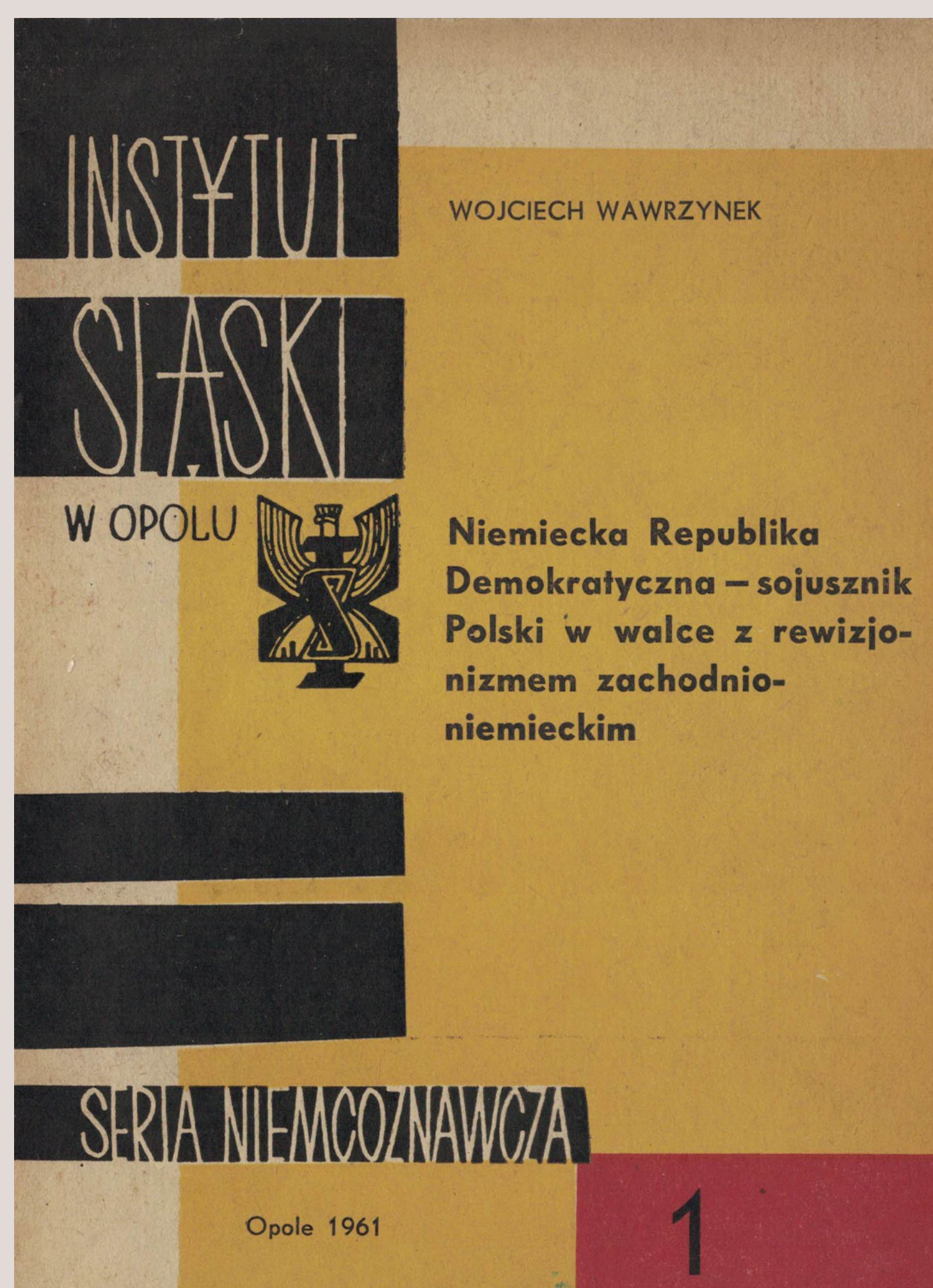
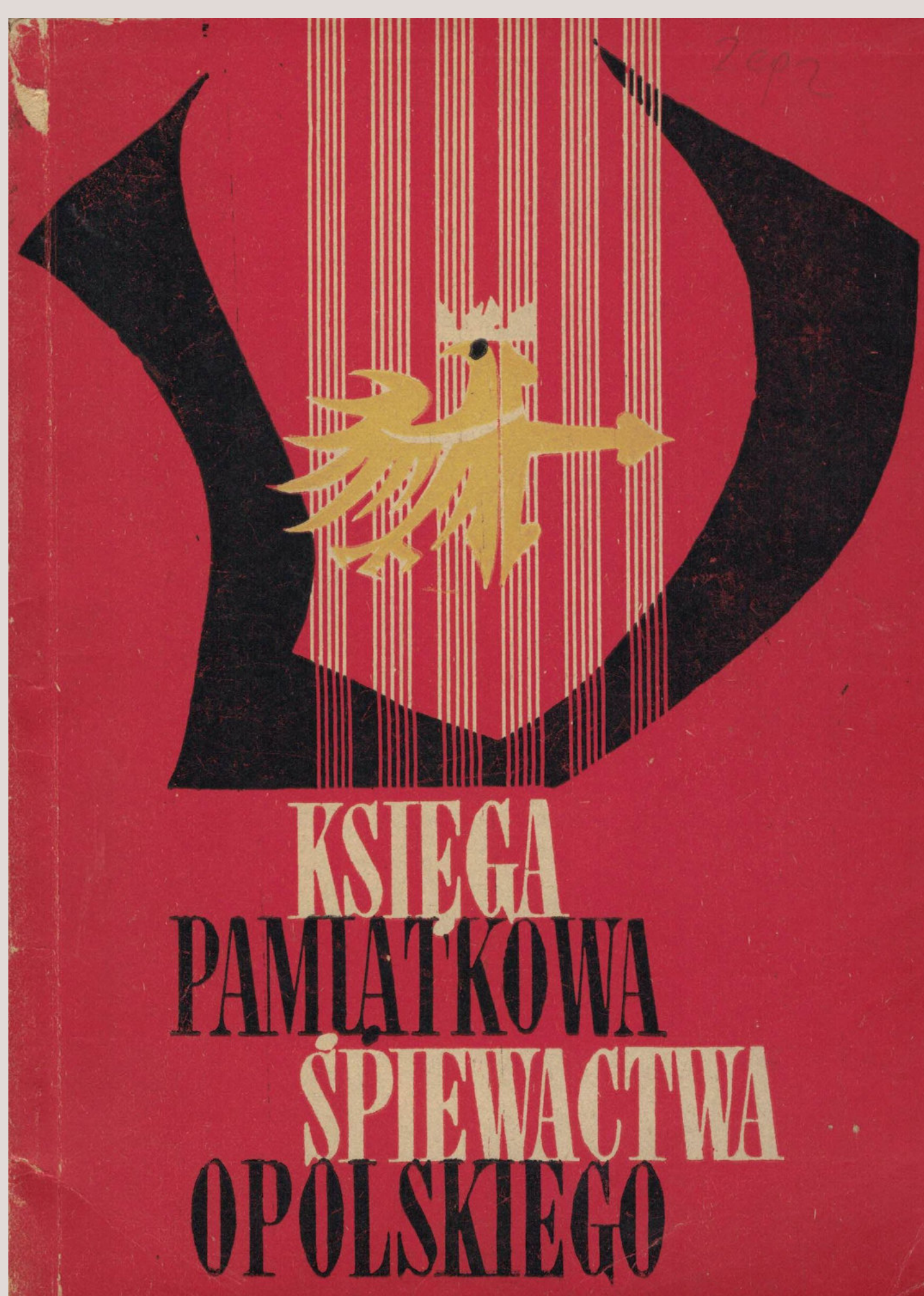
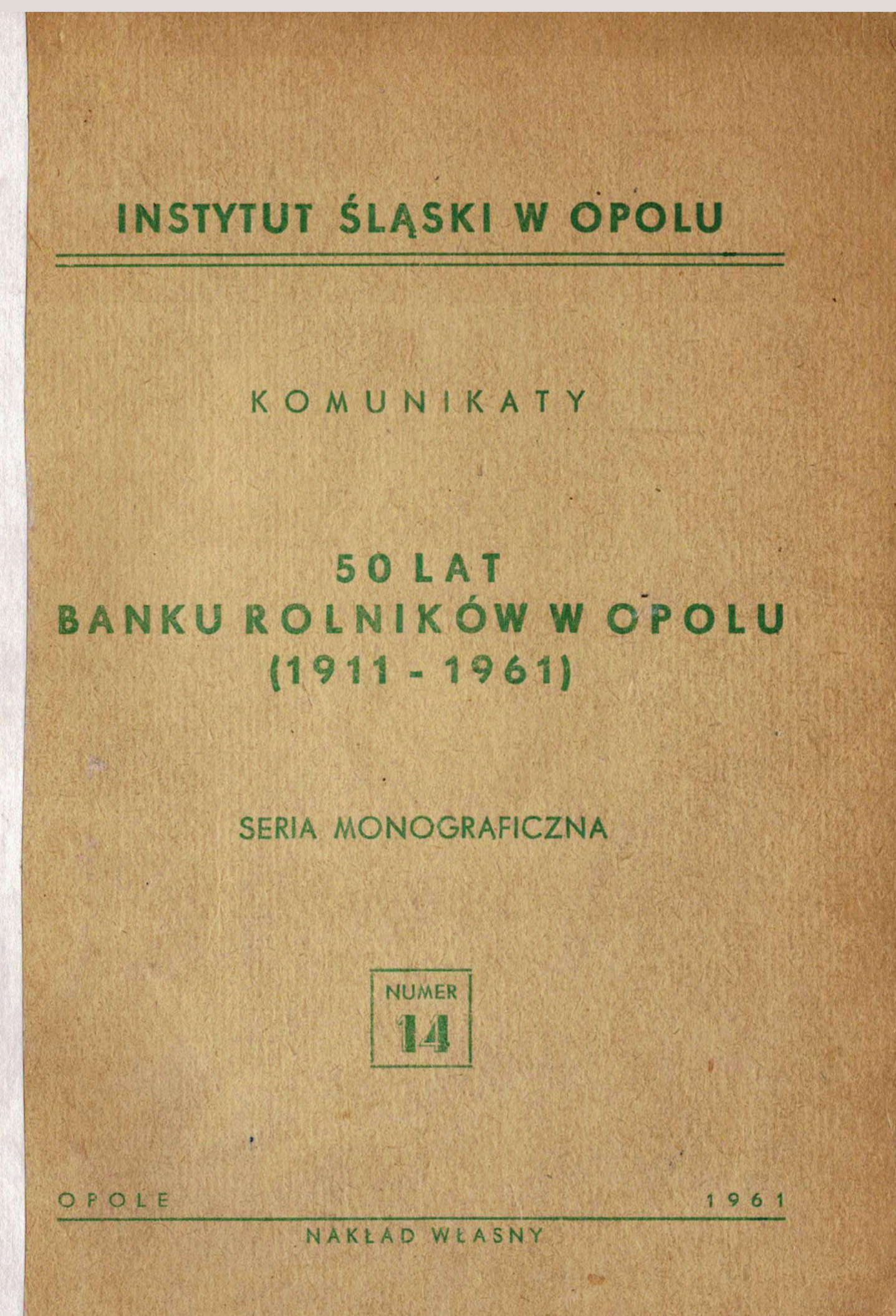
W listopadzie 1948 r. Wojciech Wawrzynek był pracownikiem Polskiej Misji Wojskowej w Berlinie. Po powrocie do Opola, od 1 sierpnia 1960 do 8 stycznia 1965 r., pracował na stanowisku starszego redaktora Wydawnictwa Instytutu Śląskiego.

Pracownicy Instytutu Śląskiego przed jego siedzibą, na ulicy Luboszyckiej, od lewej siedzą: Stanisława Sochacka, Tekla Stojanowska, Ludmiła Olszyńska, NN, Renata Szlapa, na poręczy siedzi Wojciech Wawrzynek, obok stoją Ryszard Ciecierski, Stanisław Chmielnicki, Zbyszko Bednorz i Zbigniew Nietyksza

Żoną Wojciecha była Edyta. Mieli jednego syna Piotra. Wojciech zmarł nagle, w czasie zagranicznej podróży, w Monachium.

Wojciech Wawrzynek był autorem prac publicystycznych i dokumentalnych oraz *Pamiętnika Opolanina*. Jego artykuły zamieszczone są w wielu publikacjach.

Swoje wspomnienia spisał w *Pamiętniku Opolanina*.

O Wojciechu Wawrzynku możemy przeczytać m.in. w książce *Ludzie spod znaku Rodła*.

WOJCIECH WAWRZYNEK

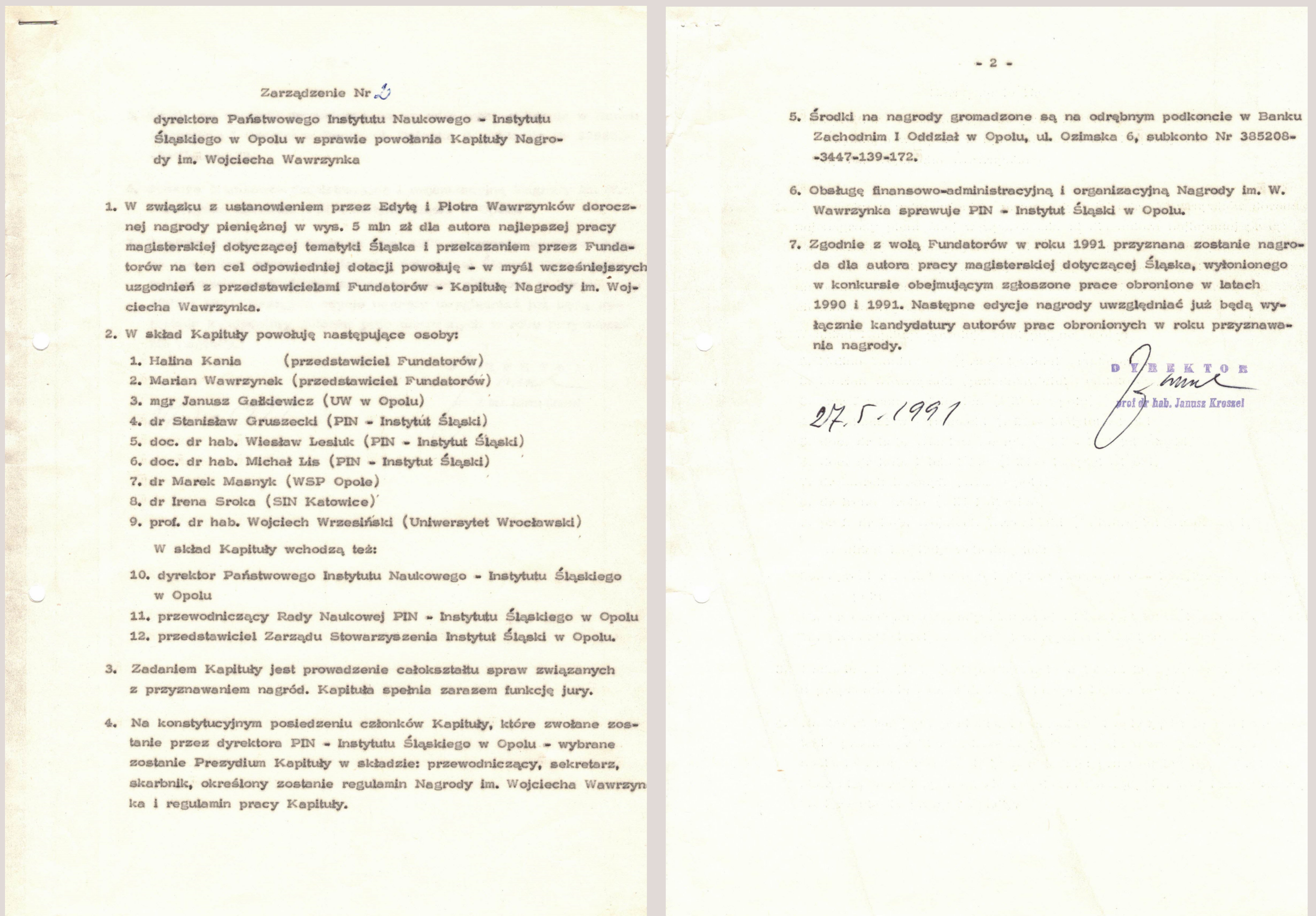
urodził się 1 lutego 1913 r. w Raciborzu. Działacz Związku Polskiej Młodzieży Akademickiej w Niemczech, dziennikarz, brat Jana Wawrzynka. Ukończył gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Lublińcu (macierzysta szkoła przyszłego gimnazjum polskiego w Bytomiu); 1932-34 pracuje kolejno w *Dzienniku Berlińskim*, *Młodym Polaku w Niemczech*, *Narodzie* (naczelnym redaktorem wydawanego w Herne „Narodu” był Marian Kwiatkowski, zmarły na tyfus w czasie II wojny światowej w obozie Buchenwald), berlińskim oddziale Polskiej Agencji Telegraficznej. Studia ekonomiczne i dziennikarskie rozpoczął w Berlinie, kontynuując je od 1934 r. na uniwersytecie w Królewcu, gdzie pracował zarazem dorywczo w redakcji *Gazety Olsztyńskiej*. Był przez szereg lat najpierw sekretarzem, a potem prezesem Związku Akademików Polaków w Niemczech. Aresztowany we wrześniu 1939 r. i osadzony w obozie Hohenbrunn, został pod koniec 1941 r. zwolniony i w parę miesięcy później przymusowo zaciągnięty do wojska niemieckiego. 1946 r. powraca do kraju i z miejsca włącza się w nurt życia politycznego. Współpracuje z katowicką *Trybuną Robotniczą* oraz *Nowinami Opolskimi*, których jest przez pewien czas naczelnym redaktorem; działacz Polskiego Związku Zachodniego. W listopadzie 1948 r. wyjeżdża do Berlina, gdzie pracuje w Polskiej Misji Wojskowej. Potem wraca do Opola, zostaje redaktorem Instytutu Śląskiego.

Zmarł nagle 19 VII 1965 r. podczas podróży zagranicznej w Monachium. Autor szeregu prac publicystycznych i dokumentalnych oraz *Pamiętnika Opolanina*.

RYSZARD HAJDUK

HISTORIA NAGRODY

Początki Nagrody sięgają roku 1991. Wtedy to z inicjatywy rodziny Wawrzyńków, ustanowiony został fundusz Nagrody im. Wojciecha Wawrzyńka za najlepszą pracę magisterską poświęconą problematyce śląskiej.

Zarządzenie w sprawie powołania Kapituły Nagrody im. Wojciecha Wawrzyńka zostało podpisane 27 maja 1991 r. przez prof. dr. hab. Janusza Kroszela, dyrektora Państwowego Instytutu Naukowego - Instytutu Śląskiego w Opolu.

W skład pierwszej Kapituły powołano następujące osoby:

- 1) Halina Kania (przedstawicielka Fundatorów),
- 2) Marian Wawrzynek (przedstawiciel Fundatorów),
- 3) mgr Janusz Gałkiewicz (Urząd Wojewódzki w Opolu),
- 4) dr Stanisław Gruszecki (PIN - Instytut Śląski w Opolu),
- 5) doc. dr hab. Wiesław Lesiuk (PIN - Instytut Śląski w Opolu),
- 6) doc. dr hab. Michał Lis (PIN - Instytut Śląski w Opolu),
- 7) dr Marek Masnyk (Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu),
- 8) dr Irena Sroka (Śląski Instytut Naukowy w Katowicach),
- 9) prof. dr hab. Wojciech Wrzesiński (Uniwersytet Wrocławski);

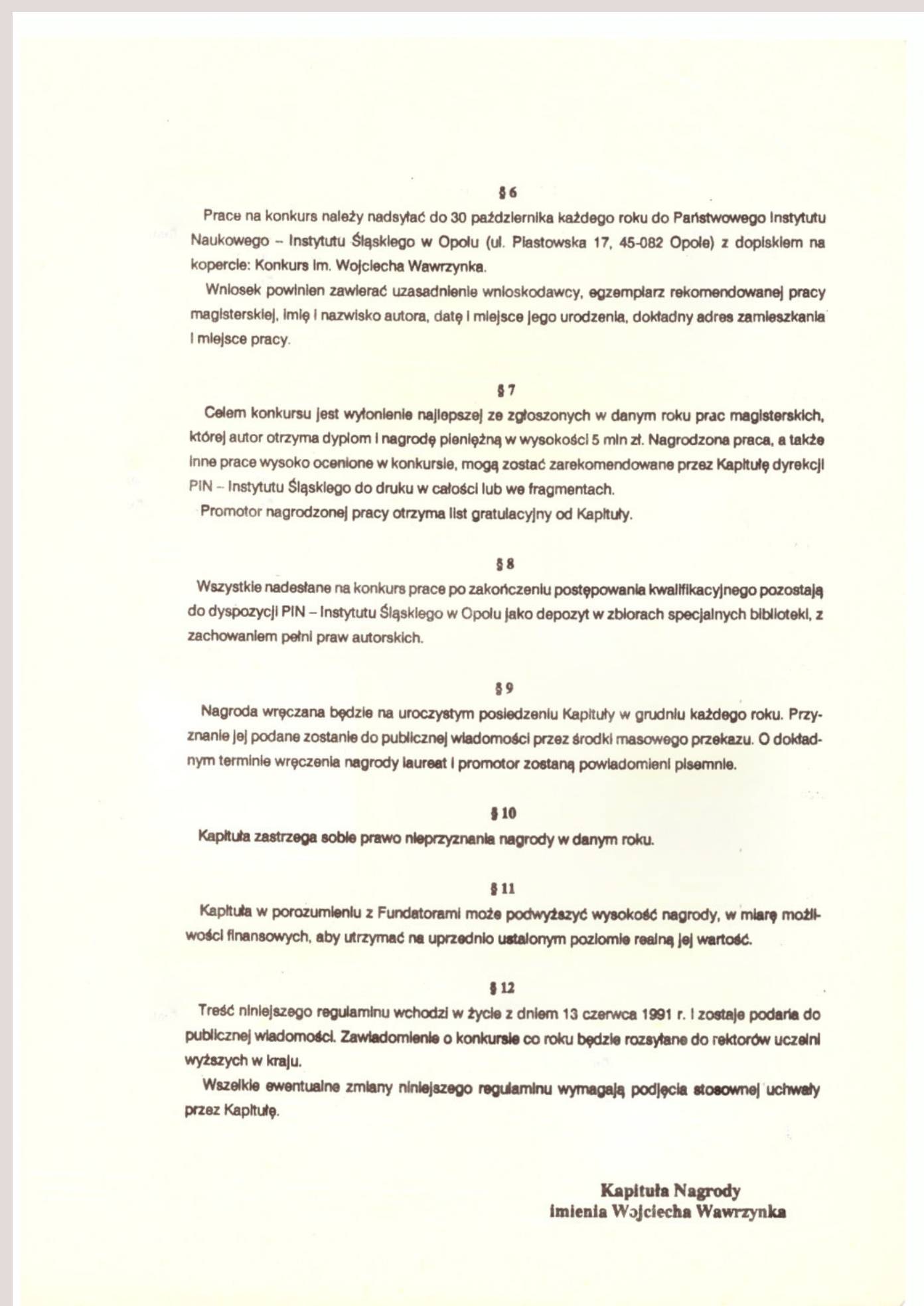
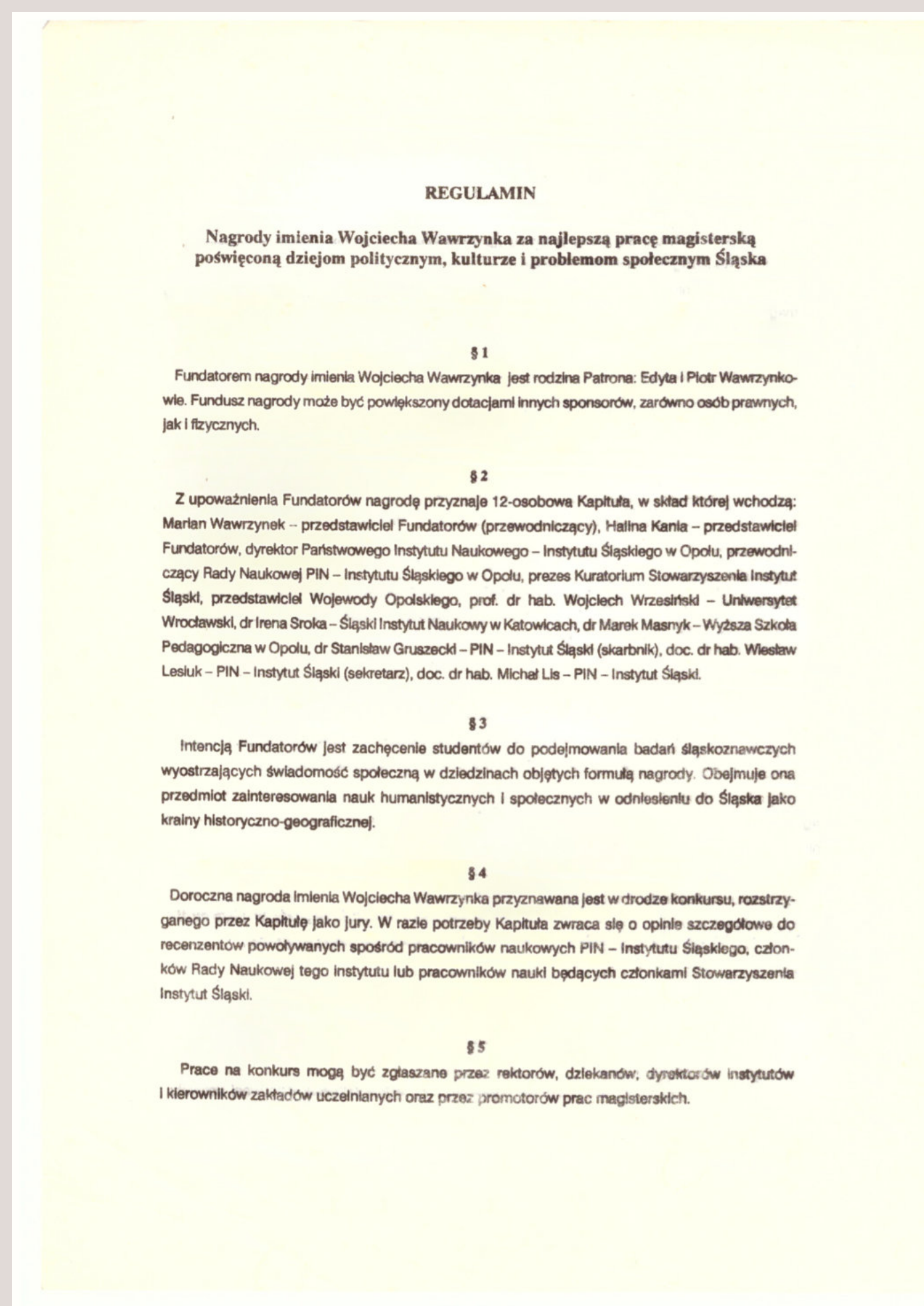
w skład Kapituły wchodził też:

- 10) dyrektor Państwowego Instytutu Naukowego - Instytutu Śląskiego w Opolu,
- 11) przewodniczący Rady Naukowej Państwowego Instytutu Naukowego - Instytutu Śląskiego w Opolu,
- 12) przedstawiciel Zarządu Stowarzyszenia Instytut Śląski w Opolu.

Zgodnie z wolą Fundatorów w 1991 r. przyznana została nagroda dla autora pracy, wyłonionego w konkursie, który obejmował zgłoszone prace obronione w 1990 i 1991 r. Następne edycje Nagrody uwzględniają już wyłącznie autorów prac obronionych w danym roku.

Pierwsze zebranie Kapituły odbyło się 11 czerwca 1991 r., o czym zawiadamiał dyrektor PIN – Instytutu Śląskiego prof. dr hab. Janusz Kroszel w piśmie z 31 maja 1991 r.

Dnia 13 czerwca 1991 r. wszedł w życie Regulamin Nagrody im. Wojciecha Wawrzymka za najlepszą pracę magisterską poświęconą dziejom politycznym, kulturalnym i problemom społecznym Śląska.

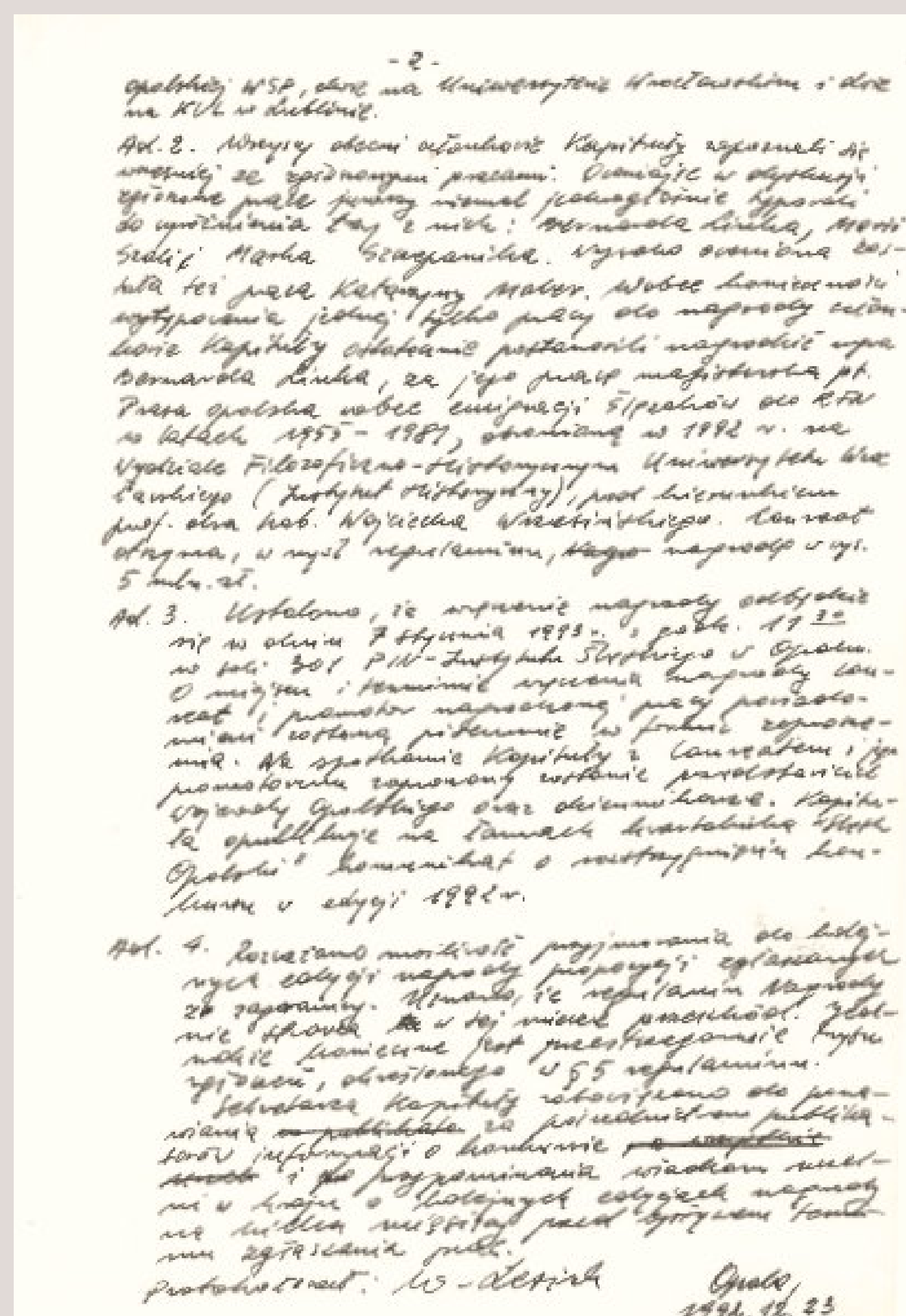
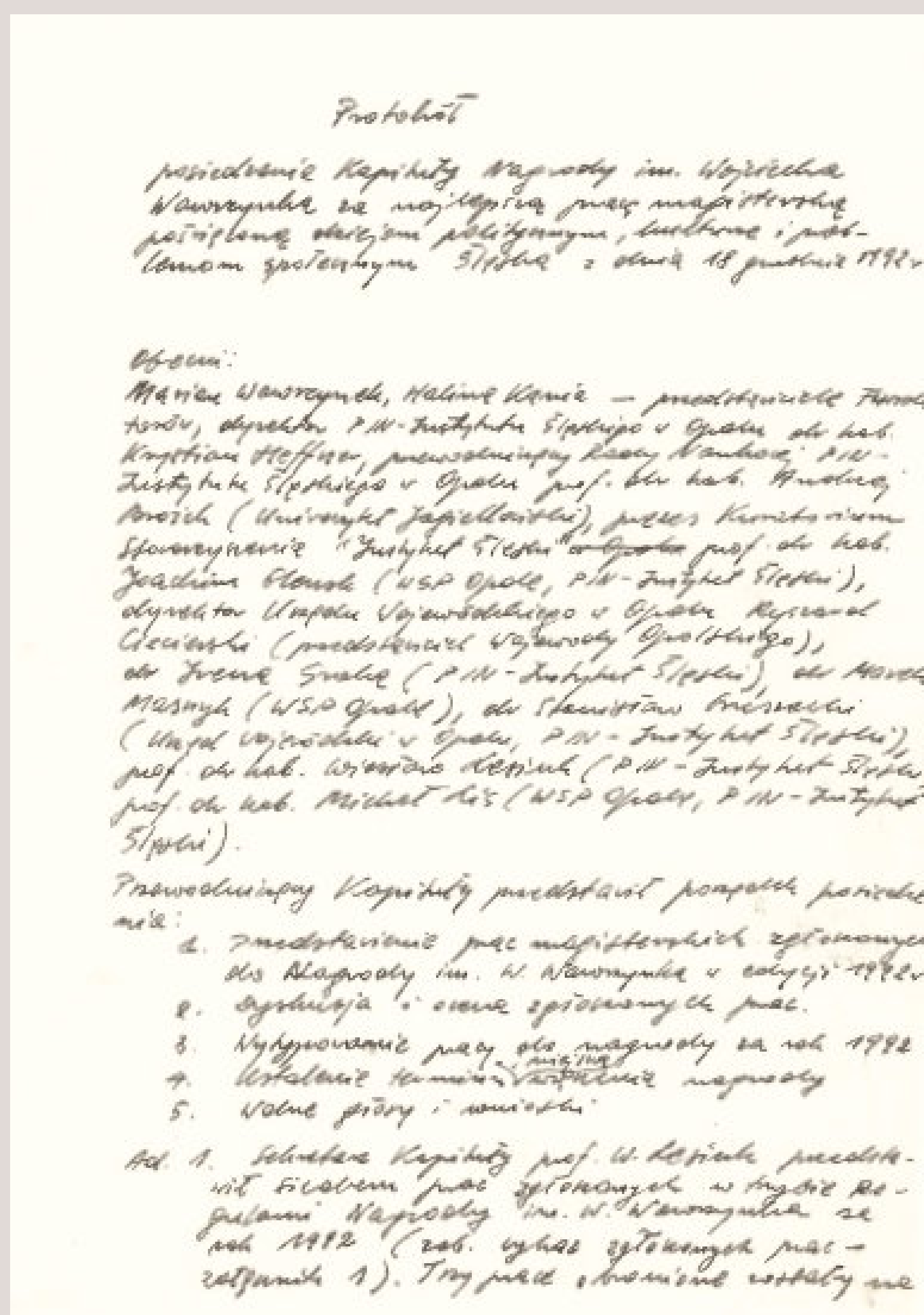

W paragrafie 3 Regulaminu możemy przeczytać:

Intencją Fundatorów jest zachęcenie studentów do podejmowania badań śląskoznawczych wystrajających świadomość społeczną w dziedzinach objętych formułą nagrody. Obejmuje ona przedmiot zainteresowania nauk humanistycznych i społecznych w odniesieniu do Śląska jako krainy historyczno-geograficznej.

Autorka pierwszej nagrodzonej w Konkursie im. Wojciecha Wawrzymka pracy pt. *Z dziejów rodu Gomołów Violetta Rezler-Wasielewska* otrzymała dyplom i nagrodę pieniężną w wysokości 5 mln zł.

Posiedzenie Kapituły drugiej edycji konkursu odbyło się 23 grudnia 1992 r. Laureat tej edycji Bernard Linek, oprócz nagrody za pracę *Prasa opolska wobec emigracji Ślązaków do RFN w latach 1955–1981*, otrzymał również stanowisko asystenta w PIN – Instytucie Śląskim w Opolu.

Podczas tego zebrania członkowie Kapituły rozważali możliwość „przyjmowania do kolejnych edycji nagrody propozycji zgłaszanych z zagranicy. Uznano, że regulamin Nagrody nie stwarza w tej mierze przeszkód”. Ponadto zobowiązano sekretarza Kapituły do „ponawiania za pośrednictwem publikatorów informacji o konkursie i do przypominania władcom uczelni w kraju o kolejnych edycjach nagrody na kilka miesięcy przed upływem terminu zgłaszania prac”.

Działania, których celem było poszerzenie zasięgu przyjmowania prac z zagranicy poskutkowały już w następnej edycji konkursu, w której nagrodzono Jörga Lüera za pracę *Nationalsozialistische Siedlungs und Bevölkerungspolitik in Oberschlesien 1939–1945, untersucht am Beispiel der Dienststelle des Reichskommissars für die Festigung des deutschen Volkstums in Oberschlesien/Narodowosocialistyczna polityka osadnicza i ludnościowa na Górnym Śląsku 1939–1945 na przykładzie stanowiska pełnomocnika komisarza Rzeszy ds. umacniania niemczyzny na Górnym Śląsku.*

W tej edycji nagrodę otrzymała również Małgorzata Bąk, autorka pracy *Ludność parafii ewangelickiej Kaczorów (pow. Świerzawa) w latach 1796–1870*.

W kolejnych edycjach konkursu, oprócz autorów prac uczelni polskich, coraz częściej pojawiały się prace absolwentów zagranicznych placówek z Niemiec i Czech.

W roku 2006 dokonano zmiany nazwy nagrody na „Nagroda im. Jana i Wojciecha Wawrzynków”, honorując w ten sposób dwóch braci zasłużonych dla przedwojennego ruchu polskiego na Górnym Śląsku.

Powołanie przed trzydziestoma laty Nagrody miało na celu naukowe zainteresowanie studentów Śląskiem, europejskim regionem leżącym na styku kultur polskiej, czeskiej i niemieckiej dla dociekania prawdy o najbliższej ojczyźnie i upowszechniania wiedzy o żyjących tu ludziach.

Pierwszym przewodniczącym Kapituły Nagrody został syn Jana Wawrzynka – Marian, który pełnił tę funkcję do roku 1997. Następnie przewodniczącym Kapituły do 2012 r. został jego brat Roman Wawrzynek. Od następnego roku przewodniczącym Kapituły był wnuk Jana Wawrzynka – Tadeusz Kania, a Roman Wawrzynek pełnił funkcję przewodniczącego honorowego. W roku 2017 funkcję tę przejął syn Romana – Jacek Wawrzynek i dzierży ją również obecnie (2021 r.).

Kontynuowana przez trzydzieści lat inicjatywa – Nagroda im. Jana i Wojciecha Wawrzynków – ukazuje społeczną trafność tego przedsięwzięcia. Świadczą o tym przede wszystkim starania absolwentów wyższych uczelni z historycznego Śląska (Katowic, Wrocławia i Opola); pozaśląskich ośrodków z Krakowa, Łodzi i Warszawy; niemieckich uczelni z Berlina, Görlitz oraz czeskich placówek Uniwersytetu Śląskiego w Opawie, Uniwersytetu Karola w Pradze, by ją otrzymać. Podkreślić więc należy, że inicjatywa ta bardzo wcześnie nabrała charakteru ponadregionalnego, stając się jednym z istotnych elementów projektu powstałego na Śląsku Opolskim.

W czasie trzydziestu zakończonych edycji Nagrody, spośród zgłoszonych do niej kandydatów, Kapituła przyznała 36 nagród prac absolwentom następujących uczelni: Uniwersytetu Opolskiego, Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Górniczo-Hutniczej im. Stanisława Staszica w Krakowie, Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Karola w Pradze, oraz Wolnego Uniwersytetu w Berlinie.

Wśród przyznanych przez Kapitułę 51 wyróżnień, poza absolwentami wymienionych uczelni, znaleźli się autorzy prac powstałych na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, Wyższej Szkole Filologicznej we Wrocławiu, Politechnice Opolskiej, Uniwersytecie Łódzkim, Politechnice Łódzkiej, Uniwersytecie Śląskim w Opawie, Uniwersytecie w Hanowerze.

Na uwagę zasługuje podkreślenie faktu konsekwencji w realizacji przez potomków Jana i Wojciecha Wawrzynków tej fundacji, co zapewnia dotowanie ich własnych środków finansowych na jej cele. Reprezentujący ród kolejni przewodniczący Kapituły synowie Jana Wawrzynka: Marian i Roman oraz wnukowie Tadeusz Kania i Jacek Wawrzynek stanowią godny naśladowania przykład współczesnych zachowań patriotycznych, wyrażanych ofiarnością na rzecz macierzystego regionu jako ważnego elementu ogólnonarodowej ojczyzny. Istotą fundacji Nagrody im. Jana i Wojciecha Wawrzynków jest zachęcanie młodego pokolenia, by poszukiwali prawdy o Śląsku, jako wielokulturowym europejskim regionie, poprzez premiowanie wysiłku badawczego.

Sekretarzami kapituły byli kolejno w latach 1991–1996 – prof. dr hab. Wiesław Lesiuk; 1997–2003 – dr hab. Stanisław Senft; 2004–2012 – dr hab. Bogdan Cimała; 2013–2014 – dr Maciej Borkowski. Od roku 2014 funkcję sekretarza pełni mgr Leokadia Drożdż. Od roku 2013 Nagroda objęta jest honorowym patronatem Marszałka Województwa Opolskiego.

Sześciokrotnie – w latach 1993, 1996, 1997, 2000, 2017 i 2018 – Kapituła zdecydowała się przyznać dwie równorzędne pierwsze nagrody. Najczęściej nagradzonym promotorem w historii tej Nagrody jest prof. dr hab. Michał Lis (5 laureatów), przed prof. dr hab. Anną Pobóg-Lenartowicz (4 laureatów) i prof. dr hab. Markiem Masnykiem (3 laureatów). Promotorem 8 wyróżnionych prac jest prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz, 5 – prof. dr hab. Michał Lis, po 3 – prof. dr hab. Joachim Glensk i prof. dr hab. Krystyna Kossakowska-Jarosz.

Nagrodzone prace, m.in. Bernarda Linka, Małgorzaty Bąk, Macieja Borkowskiego, zostały we fragmentach opublikowane na łamach rocznika „Studia Śląskie”. Ponadto drukiem ukazała się praca Kamila Kotasa *Dzieje Chałupek 1742–1918* (pod nieco zmienionym tytułem).

Najwięcej nagrodzonych i wyróżnionych prac powstało na Uniwersytecie Opolskim. Drugie miejsce zajmuje Uniwersytet Wrocławski, trzecie Uniwersytet Jagielloński. W gronie 36 laureatów i laureatek znajdują się osoby, które obroniły już dysertacje doktorskie. Są to: V. Rezler-Wasielewska, B. Linek, J. Lüer, A. Szymański, M. Borkowski, H. Czech, A. Dawid, H. Niestrój, J. Banik (Zięba), M. Walczak, W. Szwed, K. Szawan. Prace doktorskie obroniły także osoby, których prace zostały wyróżnione – E. Kosowska-Korniak, H. Duda, D. Zielonka, W. Dominiak, J. Rożałowska, A. Grabowska, K. Janusiak, P. Bujak.

Intencją fundatorów jest zachęcenie studentów do podejmowania badań śląskoznawczych wystrzegających świadomość społeczną w dziedzinach objętych formułą Nagrody, tj. w zakresie nauk humanistycznych i społecznych w odniesieniu do Śląska jako krainy historyczno-geograficznej. Celem konkursu jest wyłonienie najlepszej ze zgłoszonych prac magisterskich. Jej autor otrzymuje dyplom i nagrodę pieniężną. Organizatorem konkursu jest Instytut Śląski w Opolu.

LAUREACI NAGRODY

1991 – **Violetta Rezler-Wasielewska**, *Z dziejów rodu Gomołów*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Opolu, promotor: prof. dr hab. Wiesław Lesiuk

1992 – **Bernard Linek**, *Prasa polska wobec emigracji Ślązaków do RFN w latach 1955–1981*, Uniwersytet Wrocławski, promotor: prof. dr hab. Wojciech Wrzesiński

1993 – **Jörg Lüer**, *Nationalsozialistische Siedlungs und Bevölkerungspolitik in Oberschlesien 1939–1945, untersucht am Beispiel der Dienststelle des Reichskommissars für die Festigung des deutschen Volkstums in Oberschlesien/Narodowosocjalistyczna polityka osadnicza i ludnościowa na Górnym Śląsku 1939–1945 na przykładzie stanowiska pełnomocnika komisarza Rzeszy ds. umacniania niemczyzny na Górnym Śląsku*, Freie Universität zu Berlin, promotor: prof. dr hab. Klaus Zernack

– **Małgorzata Bąk**, *Ludność parafii ewangelickiej Kaczorów (pow. Świerzawa) w latach 1796–1870*, Uniwersytet Wrocławski, promotor: prof. dr hab. Zbigniew Kwaśny

1994 – **Adam Szymański**, *Mecenat artystyczny i kulturalny Jerzego II Wspaniałego – księcia brzesko-ławnickiego*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Stanisław Sławomir Nicieja

1995 – **Roman Chmielewski**, *Reforma administracji publicznej na przykładzie starań o utworzenie powiatu krapkowickiego*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Michał Lis

1996 – **Maciej Borkowski**, *Wokół Żydów opolskich 1812–1938*, Uniwersytet Wrocławski, promotor: prof. dr hab. Marek Czapliński

– **Henryk Czech**, *Wpływ „Elektrowni Opole” na tożsamość kulturową mieszkańców gminy Dobrzeń Wielki*, Uniwersytet Opolski, promotor: ks. prof. dr hab. Alojzy Marcol

1997 – **Diana Bzdyra**, *Marek Jodłowski – opolski poeta, redaktor, krytyk teatralny – w piątą rocznicę śmierci*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Joachim Glensk

– **Alina Kowalczyk**, *Flucht und Vertreibung aus Schlesien 1945–1947. Berichte der Überlebenden/Ucieczka i wypędzenie ze Śląska 1945–1947. Relacje tych, którzy przeżyli*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Norbert Honsza.

1998 – **Adriana Dawid**, *Maksymilian Kośny. Lekarz i działacz społeczny*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Marek Masnyk

1999 – **Henryk Niestrój**, *Miedary. Monografia miejscowości do roku 1945*, Uniwersytet Opolski, promotor: ks. prof. dr hab. Kazimierz Dola

2000 – **Magdalena Górniak**, *Głucholązy w pierwszych latach po II wojnie światowej (1945–1950)*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Marek Masnyk

– **Joanna Zięba**, *Związek Górnośląski w Katowicach 1989–1998*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Michał Lis

2001 – **Łukasz Kuś**, *Paweł Kwoczek (1904–1975) – adwokat i działacz społeczny*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Michał Lis

2002 – **Marta Walczak**, *Kształtowanie się powojennego oblicza Wałbrzycha – przemiany społeczno-polityczne w latach 1945–1948*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Marek Masnyk

2003 – **Monika Kopka**, *Powstanie i rozwój uposażenia klasztoru Norbertanek w Czarnowąsach do końca XIV wieku na tle przemian osadniczo-gospodarczych Śląska Górnego*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz

- 2004 – **Wojciech Raczkowski**, *Górny Śląsk – regionalizm i separatyzm*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Michał Lis
- 2005 – **Wojciech Szwed**, *Dzieje linii kolejowej Kłodzko-Wałbrzych (1880–1912)*, Uniwersytet Wrocławski, promotor: prof. dr hab. Jan Kęsik
- 2006 – **Rafał Gorzolka**, *Ślązak od kuchni. Z historii kultury żywienia*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Krystyna Kossakowska-Jarosz
- 2007 – **Krzysztof Gil**, *Śląski ruch autonomiczny – regionalizm czy separatyzm*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Michał Lis
- 2008 – **Anna Hreczuch**, *Patriotyzm w twórczości Konstantego Damrota – droga do centrum polszczyzny*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Krystyna Kossakowska-Jarosz
- 2009 – **Anita Gromada**, *Życie umysłowe i elity intelektualne średniowiecznego Koźla*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz
- 2010 – **Patrycja Kniejska**, *Determinanty uczestnictwa w działalności społeczno-kulturalnej seniorów-mieszkańców ziemi oleskiej*, Uniwersytet Opolski, promotor : prof. dr hab. Zenon Jasiński
- 2011 – **Katarzyna Szawan**, *Rola gospodarcza kobiet na Śląsku do końca XIV wieku w świetle dokumentów pergaminowych przechowywanych na Górnym Śląsku*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz
- 2012 – **Patrycja Bień**, *Realizacja praw mniejszości niemieckiej na Śląsku Opolskim w świetle zapisów polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*, Uniwersytet Opolski, promotor: dr hab. Aleksandra Trzcielińska-Polus, prof. UO
- 2013 – **Kamil Kotas**, *Dzieje Chatupek 1742–1918*, Uniwersytet Wrocławski, promotor: dr hab. Elżbieta Kościak, prof. UW
- 2014 – **Marcin Wądołowski**, *Muzeum Śląskie w Katowicach – między tradycją, współczesnością i przyszłością*, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie, promotor: dr hab. Jacek Dębicki, prof. nadzw.
- 2015 – **Aneta Piszczek**, *Pieczenie księżnych i księżniczek górnośląskich z linii opolskiej*, Uniwersytet Opolski, promotor: prof. dr hab. Anna Pobóg-Lenartowicz
- 2016 – **Marek Panuś**, *Matka górnośląskich zborów. Parafia ewangelicka w Tarnowskich Górach w latach 1742–1945*, Uniwersytet Opolski, promotor: dr hab. Bogusław Czechowicz, prof. UO
- 2017 – **Anna Gibińska**, *Obrazy codzienności w relacjach autobiograficznych mieszkańców Osiedla Tysiąclecia w Katowicach*, Uniwersytet Śląski w Katowicach, promotor: prof. zw. dr hab. Halina Rusek
- **Michał Guz**, *Klub piłkarski Śląsk Wrocław (1947–1989)*, Uniwersytet Wrocławski, promotor: prof. dr hab. Elżbieta Kaszuba
- 2018 – **Tania Matelova**, *Zaolzie oczyma mediów mniejszości. Analiza wybranych zagadnień historycznych i społecznych dotyczących Śląska Cieszyńskiego na podstawie artykułów „Głosu Ludu” i „Zwrotu”*, Uniwersytet Karola w Pradze, promotor: mgr Renata Rusin-Dybalska, Ph.D.
- **Klara Sakiewicz**, *Życie religijne w Festung Breslau*, Uniwersytet Warszawski, promotor: dr hab. Alicja Kulecka, prof. UW
- 2019 – **Adam Szczepaniec**, *Dwór książąt legnickich w latach 1547–1596 na podstawie dzieł Hansa von Schweinichena, źródeł rękopiśmiennych i drukowanych*, Uniwersytet Jagielloński, promotor: dr hab. Adam Perłakowski
- 2020 – **Adam Szczepaniec**, *Odbudowa zamku legnickiego po pożarze w roku 1711. Przyczynek do badań nad architekturą śląską początku XVIII wieku*, Uniwersytet Jagielloński, promotor: prof. dr hab. Piotr Krasny

Nagroda im. Jana i Wojciecha Wawrzynków w prasie

ROZMOWA DNIA

Pozostaje jakiś ślad

Z prof. **STANISŁAWEM SENFTEM** z Instytutu Śląskiego, sekretarzem Kapituły Nagrody im. Wojciecha Wawrzynka, rozmawia **Iwona Kłopocka**

Nagroda im. Wawrzynka przyznana została po raz ósmy. Jak z tej kilkuletniej perspektywy ocenia pan sens całego przedsięwzięcia?

Podstawowy cel – to znaczy zainteresowanie promotorów i studentów tematyką śląską – został osiągnięty. W ciągu ośmiu lat napłynęło wiele interesujących prac. Konkurs pozwolił na wywołanie ciekawych indywidualności i talentów naukowych.

Czy także pomógł im w rozbudowie dalszej kariery?

To tylko częściowo się udaje. Oczywiście na początku zakładaliśmy, że każdorazowo zwycięzca będzie miał zapewnione miejsce pracy w placówce naukowej, również naszej. Konkurs miał zapewnić dopływ kadr, tych najwartościowszych, najbardziej wartościowych.

Niestety wymogi gospodarki rynkowej są takie, że nie zawsze udawało się to zrealizować. Nie wszyscy laureaci zresztą szukali pracy w nauce, nad czym ubolewamy.

Dzisiaj w Instytucie Śląskim pracuje dwóch laureatów Nagrody im. Wawrzynka z ubiegłych lat, są bliscy doktoratu. Inni też starają się nie tracić kontaktu z nauką, z promotorami.

Każdego roku na laureata i jego dzieło splota się grad pochwał. Jaki jest dalszy los tych wybitnych prac magisterskich?

Fragmenty wielu nagrodzonych prac zostały opublikowane m.in. w „Studiach Śląskich”, naszym czołowym periodyku. Same prace-laureatki są u nas przechowywane w archiwum Kapituły, więc ślad po nich nie ginie.

transformacją gospodarczą – jest pasjonującym problemem badawczym. A dla młodych... Każda dziedzina nauki wymaga ciągłości pokoleń, ich wymiany. Każda generacja ma swoje zadania badawcze, pojawiają się nowe problemy, a stare niejednokrotnie wymagają reinterpretacji. Jednym słowem jest co badać.

– Ile powstaje prac magisterskich poświęconych Śląskowi?

Większość promotorów z ośrodków naukowych Śląska, i nie tylko, wie o konkursie i na pewno powstaje ich dużo – na uniwersytetach: Opolskim, Śląskim, Wrocławskim. Na konkurs trafiają te najlepsze. Samo wytypowanie na konkurs przez promotora lub rektora uczelni jest swoistą nobilitacją. Tu nie ma słabych prac. Często też zainteresowanie konkursem coraz to nowych ośrodków akademickich, również spoza Śląska. Mielimy już prace z Łodzi i Warszawy. W tym roku po raz pierwszy było kilka z Częstochowy. To dobrze, że problematyka śląskoznawcza poruszana jest w innych regionach.

– Dziękuję za rozmowę.

KONKURS im. Wawrzynka rozstrzygnięty

Najlepszy mgr

Łukasz Kuś z Uniwersytetu Opolskiego napisał najlepszą pracę magisterską poświęconą dziejom Śląska Opolskiego. Otrzymał za to nagrodę im. Wojciecha Wawrzynka.

Wczoraj w Instytucie Śląskim rozdano nagrody im. Wawrzynka. To już jedenasta edycja konkursu. Nagrody są przyznawane za najlepsze prace magisterskie poruszające tematykę dziejów politycznych, kulturowych i społecznych Śląska Opolskiego.

ŁUKASZ KUŚ

SLAWOMIR MIELNIK

KONKURS DLA MŁODYCH BADACZY ŚLĄSKA ROZSTRZYGNIĘTY

Pisał o tym, co lubi

Promotor prof. Michał Lis (z lewej) i Wojciech Raczkowski, jego student.

Wojciech Raczkowski, absolwent opolskiej politologii, otrzymał wczoraj Nagrodę im. Wojciecha Wawrzynka za pracę magisterską „Górny Śląsk – regionalizm i separatyzm”.

W konkursie na najlepszą pracę magisterską poświęconą dziejom politycznym, kulturowym i społecznym Śląska kapituła nagrody oceniła w tym roku sześć prac. Wszystkie powstały na Uniwersytecie Opolskim.

– Od początku nie mieliśmy wątpliwości, komu należy się nagroda – powiedział „NTO” prof. Stanisław Senft, członek kapituły i dyrektor Instytutu Śląskiego w Opolu.

Dumny z sukcesu swego studenta był prof. Michał Lis, promotor nagrodzonej pracy.

– To był trudny temat, ryzykowny. Często się, że młodym badaczom udało się uniknąć licznych pułapek, które przy jego realizacji czyhały – powiedział prof. Lis.

Wojciech Raczkowski, który w dzieciństwie przyjechał na Śląsk z Pomorza, przyznał, że zawsze interesowało go, skąd się biorą autonomiczne i separatystyczne poglądy ludzi mieszkających na Śląsku.

– Prześledziłem rozwój tych tendencji od dwudziestolecia międzywojennego po współczesność – mówił laureat nagrody. – Jestem sympatykiem tej ziemi. Uważam, że na Śląsku i w całej Polsce potrzebna jest nowa jakość w sprawowaniu polityki.

nografie „Bezcki” Małgorzaty Kalisz (promotor prof. Joachim Gliński) i prace Janiny Rożałowskiej, poświęconą małej architekturze sakralnej na Opolszczyźnie (promotor – prof. Krystyna Kossakowska-Jarosz).

Nagroda im. Wojciecha Wawrzynka przyznawana jest od 1991 roku. Jej patronem jest zmarły w 1966 roku działacz narodowocwicowy, członek Związku Polaków w Niemczech, a po wojnie dziennikarz i pracownik Instytutu Śląskiego. Fundatorem nagrody jest rodzina Wawrzynków.

Iwona KŁOPOCKA
iklopocka@nto.pl

Jedno pytanie

Doping na całej życie

Czy Nagroda im. Wojciecha Wawrzynka pomaga w karierze?

Prof. Stanisław SENFT, członek kapituły nagrody i dyrektor PIN Instytut Śląski:

– Od początku celem tej nagrody było nie tylko promowanie szeroko rozumianej problematyki śląskiej, ale też wywołanie ciekawych indywidualności i młodych talentów. Kiedy rodzina Wawrzynków wystąpiła z tą inicjatywą, spodziewaliśmy się, że będzie to rodzaj konkursu na stanowiska asystentów, przyszłych

Laury magisterskie

OPOLE. Laureaci nagrody im. W. Wawrzynka

Maciej Borkowski z wydziału historii Uniwersytetu Wrocławskiego i Henryk Czech z opolskiej teologii zostali laureatami tegorocznej edycji nagrody im. Wojciecha Wawrzynka za najlepsze prace magisterskie poświęcone dziejom politycznym, kulturowym i społecznym Śląska.

Wczoraj odebrali nagrody w elektronicznej formie. Po raz pierwszy uroczystość odbyła się poza murami Instytutu Śląskiego. Członkowie kapituły przyznającej nagrody wybrali prace spośród siedmiu zgłoszonych do konkursu i niemal jednocześnie przyznali, że były najlepsze.

Maciej Borkowski w ubiegłym roku ukończył wrocławską uczelnię, mieszka w Opolu, a swoją pracę poświęcił opolskim Żydom w latach 1812–1938. Pisał ją pod okiem prof. Marka Czapińskiego. Historię Żydów na tym terenie zainteresował się już wcześniej. – Kiedy dowiedziałem się, że w Opolu jest ich cmentarz, pomyślałem, że warto poznać ich dzieje, to, jak żyli, czym się zasztyli – powiedział.

Większość materiałów zdobytych w archiwum były to dokumenty niemieckie. Polskich jest niewiele, są nie uporządkowane i surowe. Pewne dokumenty zamówił też w Nowym Jorku. Bezczynnym źródłem były zapiski kronikarza opolskiej gminy żydowskiej Georga Wienera.

Fascynujące było to, że piszę o sprawach nowych, nikt tego wcześniej nie zrobił, nie ma literatury poświęconej tej tematyce – stwierdził.

Dyrektor Instytutu Śląskiego prof. Wiesław Lesiuk zapewnił, że na najlepszego magistra czeka posada w jego placówce. – Przyznam się, że to dla mnie optymalne rozwiązanie. Widzę się w roli naukowca – odpowiedział Borkowski.

Henryk Czech jest absolwentem wydziału teologicznego opolskiego uniwersytetu i pod okiem ks. prof. Alojzego Marcjaka obronił pracę pt. „Wpływ elektrowni Opole na tożsamość kulturalną mieszkańców gminy Dobrzeń Wielki”.

– Trzeba dużych umiejętności, by o tak szerokim problemie napisać zwięzłe – podsumował pracę prof. Michał Lis, członek kapituły nagrody.

Henryk Czech jest absolwentem wydziału teologicznego opolskiego uniwersytetu i pod okiem ks. prof. Alojzego Marcjaka obronił pracę pt. „Wpływ elektrowni Opole na tożsamość kulturalną mieszkańców gminy Dobrzeń Wielki”.

Od urodzenia mieszka w Czarnowicach, z tą miejscowością związana jest także jego rodzina. Od najmłodszych lat interesuje się historią całego Śląska, dziś będącym w granicach polskich, czeskich i niemieckich. Od 10 lat pracuje w firmie, której poświęcił swoją pracę. – Chciałem dociec, czy istniejąca elektrownia miała wpływ na pracę, dom i re-

ligię mieszkańców gminy. Czy spowodowała inne myślenie i okazało się, że te trzy wartości zmieniają się, ale nie z powodu elektrowni, a przemian demokratycznych w naszym kraju. Gdyby ich nie było, to właśnie ta wielka firma wpłynęłaby na te trzy wartości – powiedział.

Obaj magistrowie otrzymali w nagrodę po tysiąc złotych brutto.

ANITA KOŚCZAKOWSKA

Wojciech Wawrzynek (ur. 1 lutego 1913 r. w Raciborzu) był działaczem Związku Polskiej Młodzieży Akademickiej w Niemczech. Studia ekonomiczne i dziennikarskie rozpoczął w Berlinie, a kontynuował w Krolewcu, pracując jednocześnie w redakcji „Gazety Olsztyńskiej”. To już szósta edycja konkursu, której patronuje.

Czwartek 16 stycznia 1997 **GAZETA WYBORCZA**

W roku 2017 mecenas Jacek Wawrzynek, jako przedstawiciel Rodziny Wawrzyneków, otrzymał Nagrodę im. Karola Miarki za wybitny dorobek wzbogacający wartości kultury regionu i kraju.

Laureaci Nagrody im. Karola Miarki, 2017 r.

Janusz Wójcik wieloletni przedstawiciel Marszałka Województwa Opolskiego w Kapitulie Nagrody im. Jana i Wojciecha Wawrzyneków, obok prof. dr hab. Michał Lis podczas uroczystości wręczenia Jackowi Wawrzynekowi Nagrody im. Karola Miarki, 2017 r.

Jacek Wawrzynek w czasie uroczystości wręczenia Nagrody im. Karola Miarki powiedział m.in.: *Działalność ta jest kontynuacją prac naszych dziadków, którzy byli znanymi działaczami śląskimi. Moi rodzice, a szczególnie mój ojciec Roman Wawrzynek, jego bracia i siostry kultywowali tę tradycję i ostatecznie doprowadzili do powstania fundacji. [...] Bardzo chciałbym podziękować Kapitulie Nagrody im. Jana i Wojciecha Wawrzyneków. Jest to szacowne grono profesorów, którzy od dwudziestu siedmiu lat spierają się o to, która praca jest najlepsza i dokonują fantastycznych wyborów.*

Jacek Wawrzynek przemawia podczas uroczystości wręczenia Nagrody im. Karola Miarki, 2017 r.

Autor wystawy: Leokadia Drożdż
Koncepcja: Leokadia Drożdż, Maria Szwed
Redakcja i korekta: Maria Szwed
Konsultacja: prof. dr hab. Michał Lis
Opracowanie graficzne i skład: Piotr Solga
Wszystkie fotografie pochodzą z archiwum rodziny Wawrzyneków

 Instytut Śląski

Sfinansowano ze środków Ministerstwa Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu

Ministerstwo
Kultury
Dziedzictwa
Narodowego
i Sportu.